

Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması (A Study of Developing an Attitude Scale Towards Resource Management Roles of Tourist Guides) **

* Hasret ULUSOY MUTLU ^a , Özlem KÖROĞLU ^a

^a Balıkesir University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Guidance, Balıkesir/Türkiye

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 05.05.2023

Kabul Tarihi: 27.06.2023

Anahtar Kelimeler

Turist rehberi

Kaynak yönetimi rolü

Tutum ölçeği

Ölçek geliştirme

Öz

Bu çalışmanın amacı, turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik özgün bir tutum ölçeği geliştirmektir. Çalışmada karma yöntem tercih edilmiştir. Ölçek geliştirme aşamalarının sırasıyla uygulandığı çalışmanın örneklemini turist rehberleri oluşturmaktadır. Turist rehberleriyle yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen nitel verilerle madde havuzu oluşturulmuş ve uzman görüşüne sunulmuştur. Ölçeğin ilk formuyla ön deneme uygulamasına geçilmiştir. Bu aşamada turist rehberleriyle görüşülmüş ve ölçeğin nihai formuyla yapının geçerliğine ilişkin uygulama gerçekleştirilmiştir. Yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi sonucunda yapı sadeleştirilmiş, farklı bir örneklem grubuyla yapının doğrulanmasına ilişkin uygulama gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarını ölçen “bilgilendirme”, “sorumlu davranışa teşvik etme” ve “çevresel farkındalığı artırma” olmak üzere üç boyutlu, geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği elde edilmiştir.

Keywords

Tourist guide

Resource management role

Attitude scale

Scale development

Abstract

The aim of the study is to develop a unique attitude scale towards the resource management roles of tourist guides. The mixed method was preferred in the study. Tourist guides constitute the sample of the study, in which the scale development stages were applied sequentially. An item pool was created with the qualitative data obtained after the interviews with the tourist guides and presented to the expert opinion. With the first form of the scale, the preliminary trial application was started. At this stage, tourist guides were interviewed, and an application was made regarding the validity of the structure with the final form of the scale. As a result of the Explanatory Factor Analysis, the structure was simplified, and an application was made to verify the structure with a different sample group. As a result of the Confirmatory Factor Analysis, a three-dimensional scale that consists of “Informing”, “Encouraging Responsible Behavior” and “Raising Environmental Awareness”, was developed to measure the attitudes of tourist guides towards resource management roles.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: hasretulusoy@balikesir.edu.tr (H. U. Mutlu)

DOI: 10.21325/jotags.2023.1247

** Bu çalışma Hasret ULUSOY tarafından Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU danışmanlığında hazırlanan “Doğal ve Kültürel Kaynakların (Çekiciliklerin) Korunmasında Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rolüne Yönelik Ölçek Geliştirme ve Uygulama Çalışması” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir. Çalışma, Balıkesir Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projesi Birimi tarafından BAP 2020/022 numaralı proje ile desteklenmiştir.

GİRİŞ

Çevreyle oldukça yakından ilişkili olan turizm olgusu, doğal ve kültürel kaynakların geliştirilmesi adına önemli bir araç olarak görülmektedir. Turizm faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması için doğal ve kültürel kaynakların korunması gerekmektedir (Aksatan, 2014, s.42). Bir destinasyonun turizm potansiyelinin belirlenmesinde ve ilgili destinasyonda turizmin gelişmesi noktasında tarihi, doğal ve kültürel kaynaklar kilit rol üstlenmektedir (Haberal, 2015, s.57; Rahayuningsih, Muntasib & Prasetyo, 2016, s.365). Söz konusu kaynaklara yoğun bir şekilde ihtiyaç duyan turizm sektörünün bu kaynaklardan elde ettiği faydanın uzun dönemli olabilmesi için turizm topluluklarına çeşitli görevler düşmektedir (Lepetu, Makopondo & Darkoh, 2008, s.115). Doğal ve kültürel kaynakların gelecek kuşaklar tarafından kullanılabilmesi şartıyla doğal ve kültürel çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması turizm planlamasında öncelikli hedef olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, Ak & Ölmez, 2008, s.873).

Beşeri ilişkilerin ön planda olduğu turizm sektörü, çalışanlar ile turistlerin yüz yüze iletişimini gerekli kılmaktadır. Turizm sektöründe ön saflarda yerini alan turist rehberleri (Hu, 2007, s.4; Huang, Hsu & Chan, 2010, s.3); ziyaret edilen alan ile turistleri birbirine bağlayan (Weiler & Kim, 2011, s.117), ziyaret edilen alan ile turistler arasında ilk iletişimi kuran (Zhang & Chow, 2004, s.86), sunmuş olduğu hizmet bağlamında turist memnuniyetinden sorumlu olan (Ap & Wong, 2001, s.551), doğal ve kültürel çevre ile turistler arasında bağ kuran (Pereira & Mykletun, 2012, s.80) ve turistlere rol model olan (Weber, 2018, s.1161) turizm çalışanlarıdır. Dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak kabul edilen turist rehberliği mesleğini icra eden turist rehberlerine (Rabotić, 2008, s.214) bu bağlamda önemli rol ve sorumluluklar yüklenmektedir. Turist rehberlerinin üstlenmiş oldukları roller, turistleri karşılama ve bilgilendirmenin ötesine geçerek başlı başına araştırma konusu haline gelmiştir (Dahles, 2002, s.783). Turist rehberlerinin rollerine ilişkin çalışmaların 1970’li yıllarda başladığı görülmektedir. Ancak turist rehberlerinin yol gösterici ve danışman rollerine ilişkin ilk bulgular Cohen (1985) tarafından ortaya konulmuştur. Daha sonra bu iki rol yeniden isimlendirilmiştir. Böylelikle turist rehberlerinin rolleri, yol gösterici yerine “lider”; danışman yerine “arabulucu” olarak kavramsallaştırılmıştır. Cohen (1985) ve Weiler & Davis (1993) tarafından yapılan çalışmalar temel alınarak turist rehberlerinin çevre odaklı rolü olan “kaynak yönetimi” rolü de alan yazına kazandırılmıştır (Howard, Thwaites & Smith, 2001). Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolü çerçevesinde “motive edici” ve “çevresel yorumcu” alt rolleri yer almaktadır. Motive edici rol, “turistlerin doğal ve kültürel çevreye ilişkin olumsuz etkilerini en aza indirme”yi ifade ederken; çevresel yorumcu rol, “uzun vadede sorumlu turist davranışının geliştirilmesine katkıda bulunma”yı ifade etmektedir (Haig & McIntyre, 2002, s.41; Howard vd., 2001, s.33; Hu, 2007, s.30; Pereira & Mykletun, 2012, s.78).

Ziyaret edilen destinasyondaki doğal ve kültürel kaynakları koruma, bu kaynakların devamlılığını sağlama ve sürdürülebilirliğini teşvik etme hususunda turist rehberleri hayati önem taşımaktadır (Hu, 2007, s.29-30). Sürdürülebilir turizm yaklaşımının turistler tarafından benimsenmesi noktasında turist rehberleri önem arz etmekte; turist rehberlerinin turlar esnasında sergilemiş oldukları davranışlar ve tur yönetme becerileri (Güzel & Köksal, 2019, s.391) ziyaret edilen destinasyonların sürdürülebilir olmasına katkı sunmaktadır (Pereira & Mykletun, 2012, s.76). Bu bağlamda turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolü, sürdürülebilir turizm anlayışı bağlamında önem kazanmaktadır. Doğal ve kültürel kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması noktasında da turist rehberleri önemli görevler üstlenmektedir. Turist rehberlerinin üstlendiği bu görevlerin kaynak yönetimi rolü ile

sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik özgün bir tutum ölçeği geliştirmektir.

Literatür

Ziyaret edilen destinasyonlarda hem alanın hem de turistlerin gözlemlenmesi ve kontrol altında tutulması, kaynak değerlerin uğradığı zararın en aza indirgenmesini sağlamaktadır (Telfer & Hashimoto, 2006, s.152). Turizm ve çevre ilişkisi kapsamında turist rehberleri önemli bir paydaş konumunda olmakla birlikte, örnek davranışlar sergileme, turistlerde çevre konusunda farkındalık yaratma ve turistlere yol gösterme yönünde roller üstlenmektedir (İlsay, Çorman & Doğdubay, 2018, s.678; Koroğlu, Koroğlu & Alper, 2012, s.137). Turist rehberleri aynı zamanda doğal ve kültürel kaynak değerlerin korunması hususunda da turistleri teşvik etmede hayati önem taşımaktadır (Hu & Wall, 2012, s.81).

Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rolü

Turist rehberlerinin, mesleklerini icra ederken üstlenmiş oldukları çok çeşitli rolleri ve alt rolleri bulunmaktadır (Ballantyne & Hughes, 2001, s.3; Rabotić, 2010, s.1). Bu rollerden biri olan kaynak yönetimi rolü, turistlerin sahadaki olumsuz etkilerini azaltmak hususunda turistleri teşvik etmeyi kapsamaktadır. Bu doğrultuda sahadaki turist davranışları, turist rehberleri tarafından kontrol edilmektedir (Howard vd., 2001, s.35-36). Kaynak yönetimi rolü, turist rehberlerinin doğal ve kültürel çevreye karşı sorumluluk alması şeklinde tanımlanabilmektedir (Randall & Rollins, 2005).

Liderlik rolünün grup odaklı, arabuluculuk rolünün ise birey odaklı olduğu; grup ve birey odaklı rollerin yanı sıra çevre odaklı rol ile çevreye de odaklanılması gerekliliği ilgili yazında ifade edilmiştir (Weiler & Davis, 1993). Çevre odaklı kaynak yönetimi rolünün “motive edici” ve “çevresel yorumcu” olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Motive edici rol, turistlerin doğal ve kültürel çevreye ilişkin olumsuz etkilerinin en aza indirgeyecek davranışlar sergilemelerini ifade ederken; çevresel yorumcu rol, doğanın ve mirasın yorumlanması vasıtasıyla uzun vadede sorumlu turist davranışının geliştirilmesini, değerinin farkına varılmasını ve korunmasını kapsamaktadır (Black, 2007, s.318; Haig & McIntyre, 2002, s.41; Howard vd., 2001, s.33; Hu, 2007, s.30; Pereira & Mykletun, 2012, s.78; Poudel, Nyaupane & Timothy, 2013, s.46; Rabotić, 2010, s.1-2; Randall & Rollins, 2005, s.2; Randall & Rollins, 2009, s.359).

Motive Edici Rol

Turist rehberlerinin motive edici rol bağlamında üstlenebileceği görevler şu şekilde sıralanabilmektedir (Yamada, 2011, s.144-145):

- Farkındalığı Artırma: Çevre ve çevreye ilişkin sorunlar hususunda turistlerin duyarlılık ve farkındalık kazanmasına yardımcı olmaktadır.
- Bilgi Elde Etme: Çevre ve çevreye ilişkin sorunları turistler, turist rehberleri aracılığıyla anlamaktadır.
- Tutumları Değiştirme: Çevresel iyileştirme ve çevreyi korumaya aktif katılım sağlamak konusunda turistlerin teşvik edilmesine yardımcı olmaktadır.
- Beceri Edinme: Çevre sorunlarının anlaşılması ve çözülmesi noktasında turistlerin beceri kazanmalarına yardımcı olmaktadır.
- Katılımı Kolaylaştırma: Sahada var olan çevre sorunlarının çözümüne katılma fırsatı sunmaktadır.

Turist rehberleri turistlerin ziyaret edilen alanın geleneklerine, mirasına ve kültürüne saygı göstermelerini sağlamaktadır (Weiler & Kim, 2011, s.115). Doğal ve kültürel çevrenin anlaşılmasını sağlamak üzere turistleri motive etmek turist rehberlerinin önemli rolleri arasında görülmektedir. Turist rehberleri tarafından tatbik edildiğinde bu rol, çevre hususunda birtakım faydalar sağlayabilmektedir (Haig & McIntyre, 2002, s.45). Motive edici rol ile turist rehberleri, ziyaret edilen alana ilişkin düzenlemeleri açıklamakla birlikte alana ilişkin hatırlatmalar (kalıntıların üzerinde yürümek vb.) yapmaktadır (Howard vd., 2001, s.35).

Çevresel Yorumcu Rol

Anlatımlara sembolik anlamlar katan, turist davranışlarındaki değişimleri kolaylaştıran (Rabotić, 2010, s.5), turist ve destinasyon arasında bağ kuran (Ham & Weiler, 2000, s.2), turistlerin doğal ve kültürel kaynaklar ile bağ kurmasını sağlayan (Beck, Cable & Knudson, 2018, s.6) ve turistlerin kaynak değerler konusundaki farkındalıklarının artmasına katkıda bulunan yorumlama (Weiler & Black, 2015, s.18); turist rehberleri tarafından üstlenilen bir diğer roldür.

Yorumlama rolü ile turist rehberleri, turistleri düşünmeye sevk edebilmekte, onları doğal ve kültürel kaynakları korumaya teşvik edebilmekte (Weiler & Black, 2015, s.54) ve turistlerin ziyaret edilen alandaki olumsuz etkilerini azaltabilmektedir (Littlefair & Buckley, 2008, s.340). Doğal mirasın korunması (Munro, Morrison-Saunders & Hughes, 2008, s.11), yönetilmesi ve bunun yanı sıra turist deneyiminin artırılması ihtiyacından doğan çevresel yorumlama ile turistler, korunan alanlar ve doğal kaynaklara ilişkin sorunlar hususunda eğitime çalışılmaktadır (Skanavis & Giannoulis, 2010, s.50). Turistler ile destinasyonlar arasında köprü görevi gören turist rehberleri (McGrath, 2007, s.384), ziyaret edilen alandaki yorumlama sürecine dâhil olarak “eğitim aracı” görevi üstlenmektedir (Ballantyne & Hughes, 2001, s.5; Christie & Mason, 2003, s.4; Mason, 2005, s.188; Pereira & Mykletun, 2012, s.79). Yorumlama ile turist rehberleri, doğal ve kültürel kaynakların önemini ifade edebilmekte (Beck vd., 2018, s.4), turistlere ilettikleri mesajın daha etkin olmasını sağlayabilmekte (Christie & Mason, 2003, s.4) ve turistlerin sit alanlarını koruma davranışını daha yaygın hale getirebilmektedir (McGrath, 2007, s.369).

Çevresel yorumcu rolün üstlenilmesi, kısa ve uzun vadede çevreye duyarlı turist davranışlarının sağlanmasında kilit bir unsur olarak görülmektedir (Weiler & Davis, 1993, s.95). Turistlerin tutum ve davranışlarının turist rehberlerinin etkinliğine bağlı olarak değiştiği ve turist davranışını etkilemede bir araç olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Poudel & Nyaupane, 2013, s.669). Bu bağlamda turist rehberleri, ziyaret edilen bölgenin kaynaklarını koruma hususunda bilinç kazandırma noktasında önem arz etmektedir (De Marino Fernandes, 2011, s.105-106).

Turist rehberlerinin, kaynakların uzun vadeli kullanılması ve turist davranışlarını yönlendirmesi hususlarında önemli sorumluluklar üstlendikleri ve sürdürülebilir turizm yaklaşımı bağlamında etkin bir rol aldıkları ifade edilmiştir (Avcıkurt, 2017, s.101). İlgili yazın incelendiğinde turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolüne ilişkin tanımlayıcı, kavramsal ve nitel verilerin elde edildiği çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir (Haig & McIntyre, 2002; Howard vd., 2001; Hu, 2007; Hu & Wall, 2012; Koroğlu, 2013; Koroğlu & Güzel, 2014; Koroğlu vd., 2012; Littlefair & Buckley, 2008; Ormsby & Mannle, 2006; Pereira & Mykletun, 2012; Randall & Rollins, 2005; Randall & Rollins, 2009). Yapılan incelemeler sonucunda turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolüne yönelik bir tutum ölçeğine rastlanılmamıştır. Kavrama ilişkin bir ölçeğin varlığı kavramın ölçülebilmesine olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda bu çalışmada turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik özgün bir tutum ölçeği geliştirmek amaçlanmıştır. Geliştirilen ölçeğin ilgili yazına ve sürdürülebilir turizm yaklaşımı bağlamında turist rehberliği

mesleğinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik geliştirilen tutum ölçeğinin, bu kavramın bilinmesini ve turist rehberlerinin konuya ilişkin farkındalıklarını artırmasını sağlayacağı öngörülmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada, doğal ve kültürel kaynakların korunması çerçevesinde turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine ilişkin tutumlarını ölçmeyi hedefleyen bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda; “Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutum ölçeğinin yapı geçerliği nasıldır?”, “Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutum ölçeğinin güvenilirliği ne düzeydedir?”, “Açımlayıcı Faktör Analizi sonuçları nasıldır?”, Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçları nasıldır?”, “Ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenilirlik değeri nedir?” sorularına yanıt aramak hedeflenmiştir.

Araştırmanın amacı ve soruları çerçevesinde turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolüne ilişkin yazın taraması ve ölçek geliştirme sürecine yönelik incelemeler yapılmıştır. Ölçek geliştirme süreci genel olarak madde havuzu oluşturma, uzman görüşleri alma, ön deneme uygulaması yapma ve yapı geçerliğini ile yapının doğrulanmasına ilişkin uygulamaları içermektedir (Balcı, 2015; Churchill, 1979; DeVellis, 2014; Erkuş, 2019; Sayım, 2017; Seçer, 2015; Tezbaşaran, 2008).

Araştırmanın Modeli

Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntemde nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanıldığı için araştırmanın problemi kapsamlı ve çok boyutlu olarak incelenebilmekte (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.322), verilerin güvenilirliği ve geçerliği artmakta (Kozak, 2017, s.39) ve araştırmanın kalitesi olumlu etkilenmektedir (Yıldırım, 2017, s.62). Karma yöntem ölçek geliştirme çalışmalarında etkili sonuçlar ortaya koyabilmektedir (Creswell, 2014).

Evren ve Örneklem

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü [AREGEM] ve Turist Rehberleri Birliği [TUREB] resmi web sitelerinde yer alan bilgilere göre Türkiye’deki turist rehberi sayısı 12.099’dur. Araştırmanın evrenini 9.252 eylemli turist rehberi (AREGEM, 2022; TUREB, 2022) oluşturmuş ve araştırmanın veri toplama aşamalarında çalışma grupları bu evrenden seçilmiştir. Bu çalışmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için Balıkesir Üniversitesi 16.03.2020 tarihli 2020/2 toplantı sayılı “Etik Kurul Onayı” alınmıştır.

Nitel Verilerin Elde Edilmesi Süreci

Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel verilerin elde edilmesi için öncelikli olarak ilgili yazın çerçevesinde görüşme soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan 23 soru ilk etapta uzman görüşüne sunulmuştur. Alınan uzman görüşleri (akademi ve sektör) sonucunda sorularda düzenlemeler yapılmış ayrıca nihai görüşme formunu oluşturmadan önce pilot görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri neticesinde eklenen ilk üç soru, devamında yöneltilen sorulara verilen yanıtların yeterliliği hususunda araştırmacıya yol gösterici olmuştur. Yöneltilen bu üç soruya belli düzeyde yanıt veren 65 turist rehberiyle 11 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan turist rehberlerinin demografik özellikleri incelendiğinde; çoğunluğunun lisans düzeyinde mesleki rehberlik eğitimi aldığı, İngilizce başta olmak üzere 14 farklı dilde (Almanca, İspanyolca, Çince, İtalyanca,

Rusça, Japonca vd.) rehberlik hizmeti verdiği ve çoğunluğunun mesleki tecrübe süresinin 10 yıldan fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan turist rehberleri amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Madde havuzuna mümkün olduğu kadar çok ve çeşitli madde yazmak amacıyla katılımcı sayısı yüksek tutulmuş ve veriler sıklıkla tekrarlanmaya başladıktan sonra görüşmelere son verilmiştir. Görüşmeler, 20.05.2020-16.06.2020 tarihleri arasında yapılmış, pandemi koşulları sebebiyle yüz yüze yapılamadığı için telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan alınan izinler doğrultusunda ses kayıtları alınmış, daha sonra ses kayıtları dinlenmiş ve madde yazımına geçilmiştir.

Elde edilen nitel veriler ışığında 1.487 (gruplandırma yapmadan önce) madde yazılmıştır. Maddeler önce katılımcı bazlı yazılmış ve dosyalar oluşturulmuştur. Bu maddeler daha sonra soru bazlı formata geçirilmiş ve madde sayısı kontrolü sağlanmıştır. Ölçek geliştirme süreci aşamaları sırasıyla takip edilmiş ve uzmanlar eşliğinde gruplandırma ve sadeleştirme işlemleri yapılmıştır. İlk etapta araştırmacılar tarafından birbirine çok benzeyen ve birbiriyle örtüşen maddeler belirlenmiş ve bu maddeler sadeleştirme işlemine tabi tutulmuştur. Yapılan görüşmeler ve ilgili yazın (Cohen, 1985; De Marino Fernandes, 2011; Howard vd., 2001; Hu, 2007; Ormsby & Mannle, 2006; Randall & Rollins, 2005; Randall & Rollins, 2009; Reisinger & Steiner, 2006; Weiler & Davis, 1993; Yamada, 2011) ışığında madde havuzu 151 maddeye indirgenmiştir. Kaynak yönetimi rolü çerçevesinde teorik kapsamda yer almayan maddeler madde havuzundan çıkarılmıştır. Madde havuzu tekrar sadeleştirme işlemine tabi tutularak madde sayısı 57'ye düşürülmüştür. İlgili yazın taraması sonucu iki boyutlu yapı öngörülmüş ve maddeler buna göre düzenlenmiş ve uzman görüşüne sunulmuştur.

Ulusoy & Koroğlu (2021) tarafından ölçek geliştirme çalışması kapsamında hazırlanan ve tanımlayıcı nitelikte olan makale çalışması; bu çalışmanın teorik beklentisine ışık tutmuş, ayrıca ölçek geliştirme sürecinde kavramsal çerçevenin belirlenmesi hususunda önemli sonuçları ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın sonucuna göre turist rehberlerinin kaynak yönetimi rolü iki tema altında toplanmış ve ilgili yazındaki boyutlarla uyum göstermiştir. Motive edici rol teması altında en sık tekrarlanan kodun “bilgi aktarma”, çevresel yorumcu rol teması altında en sık tekrarlanan kodun “koruma” olması, araştırmanın dikkat çekici sonucu olarak görülmüştür.

Uzman Görüşü Süreci

Nitel veriler yardımıyla oluşturulan madde havuzu, yönerge hazırlanarak kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla altı uzmanın (bir Türk Dili uzmanı, bir ölçek geliştirme uzmanı ve dört turist rehberliği alanı uzmanı) görüşüne sunulmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda uzlaşmaya varılan maddeler değiştirilmeden kalmış, düzeltme verilen maddeler üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmış ve atılması istenen maddeler madde havuzundan çıkarılmıştır. Bu doğrultuda 36 madde aynı kalmış, 16 madde düzenlenmiş ve altı madde atılmıştır. Kalan 52 maddeyle uzman görüşüne tekrar başvurulmuş, uzmanlar tarafından 13 madde üzerinde düzeltme yapılması istenmiş ve 52 maddeyle ön deneme uygulamasına geçilmiştir.

Ön Deneme Uygulaması Süreci

Ön deneme uygulaması aşamasında çalışma grubunu 12 turist rehberi oluşturmaktadır. Ön deneme uygulamasına katılan turist rehberlerinin farklı mesleki eğitim süreçlerine dâhil oldukları, mesleki tecrübe sürelerinin fazla olduğu ve çoğunlukla serbest çalıştıkları ve ülkesel rehber oldukları görülmektedir.

Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen turist rehberleriyle 08.01.2022-02.02.2022 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Farklı demografik özelliklere sahip olan çalışma grubuna, maddelerin açık ve anlaşılır olup olmadığı sorulmuş ve buna ilişkin kanıtlar toplanmaya çalışılmıştır. Çalışma grubunun değerlendirmelerinden sonra 15 madde üzerinde düzenlemeler yapılmış, dört madde çıkarılarak bir madde eklenmiştir. Yapılan düzenlemeler neticesinde 49 maddeyle yapının geçerliğine ilişkin uygulama aşamasına geçilmiştir.

Yapı Geçerliği ve Yapının Doğrulanmasına İlişkin Uygulama Süreçleri

Bu aşamalarda kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiş ve örneklem belirli bir bölge ve/veya meslek odasına kayıtlı turist rehberleriyle sınırlı tutulmamıştır. Araştırmada bir tutum ölçeği geliştirmek hedeflendiğinden, uygulama süreçlerinde maliyet, zaman ve emek unsurları göz önünde bulundurulduğunda, 5'li Likert tipi ölçek tercih edilebilmektedir (Erkuş, 2019, s.36). Uygulamanın her iki aşamasında da hazırlanan yönergelerde ilgili bilgilendirme ve hatırlatmalara yer verilmiştir. Uygulama aşamalarında anket tekniğinden faydalanılmıştır. Geniş kapsamlı bir araştırma olması sebebiyle soru formları, katılımcıları araştırma hakkında bilgilendiren ve sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlayan anketörler tarafından uygulanmıştır.

Yapının Geçerliğine İlişkin Gerçekleştirilen Uygulamanın Süreci

49 maddelik ölçekte yer alan ifadeler ve demografik sorular (cinsiyet, yaş, mesleki rehberlik eğitimi, yoğunlukla hizmet verilen turistlerin geldikleri bölgeler, bağlı bulunulan meslek odası, çalışma kartında yer alan yabancı dil/diller ve mesleki tecrübe süresi) birleştirilerek soru formları oluşturulmuştur. Soru formları, katılımcılar tarafından gönüllük esasına dayalı olarak 20.03.2022-13.04.2022 arasında cevaplanmıştır. Ancak belirli sebeplerle (eksik veri, gelişigüzel cevaplar, uç değerler) değerlendirmeye alınmayan formlar kapsam dışı bırakılmış, böylelikle araştırmanın örnekleme 294 turist rehberinden oluşmuştur. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin %76,9'unun erkek olduğu, %60,5'inin 21-40 yaş arası olduğu, %47,6'sının lisans düzeyinde mesleki rehberlik eğitimi aldığı, %27,2'sinin İstanbul Rehberler Odası'na kayıtlı olduğu, %82'sinin İngilizce dilinde ve %77,9'unun Avrupa'dan gelen misafirlere rehberlik hizmeti verdiği görülmektedir.

Tutum ölçeği geliştirirken örneklem büyüklüğüne ilişkin kalıp bir ölçüt kullanmak yerine, örneklemin ölçülmesi hedeflenen özelliği temsil etmesinin sağlanması daha önemlidir. Tutum ölçeği için 200-300 kişilik bir örneklemin yeterli olacağı ifade edilmektedir (Erkuş, 2019, s.59-60). Yapının geçerliğine ilişkin gerçekleştirilen uygulamada Açıklayıcı Faktör Analizi, madde analizleri ve iç tutarlılık analizleri yapılmış; sonuçlar, araştırmanın bulguları ilgili kısımda detaylı olarak aktarılmıştır. Yapının geçerliğine ilişkin gerçekleştirilen uygulamada yapılan analizler sonucunda, "Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği"nden 24 madde elenmiş ve 25 maddeyle yapının doğrulanmasına ilişkin uygulamaya geçilmiştir.

Yapının Doğrulanmasına İlişkin Gerçekleştirilen Uygulamanın Süreci

Yapının doğrulanmasına ilişkin gerçekleştirilen uygulamada 25 maddelik ölçek ve daha önce belirlenmiş olan demografik sorularla soru formu oluşturulmuş, bu soru formları turist rehberleri tarafından 01.07.2022-15.08.2022 tarihleri arasında yanıtlanmıştır. 310 soru formu elde edilmiş ancak daha önce ifade edilen sebepler doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutulmayan soru formları elenmiştir. Böylelikle 307 turist rehberi örnekleme oluşturmuştur. Araştırmaya katılan turist rehberlerinin %71'inin erkek olduğu, %70'inin 21-40 yaş arası olduğu, %35,5'inin lisans

düzeyinde mesleki rehberlik eğitimi aldığı, %76,5'inin İngilizce dilinde ve %73,2'sinin Avrupa'dan gelen misafirlere rehberlik hizmeti verdiği görülmektedir.

Yapının doğrulanmasına ilişkin gerçekleştirilen uygulamada modelin uygunluğunu test etmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmış ve uyum iyiliği değerleri incelenmiştir. Güvenirliliği belirlemek amacıyla "Cronbach's Alpha" ve "Split Half" yöntemlerine başvurulmuştur. Yapının doğrulanmasına ilişkin gerçekleştirilen analizler sonucunda 25 maddeden oluşan, "bilgilendirme", "sorumlu davranışa teşvik etme" ve "çevresel farkındalığı artırma" boyutlarına sahip, geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın amacı doğrultusunda takip edilen ölçek geliştirme sürecinin son basamaklarında yer alan yapının geçerliliğine ve doğrulanmasına ilişkin uygulamalarda turist rehberlerinden elde edilen veriler, belirli istatistiksel analizlere tabi tutulmuştur. Araştırmanın her iki uygulamasında da ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Yapının Geçerliliğine İlişkin Gerçekleştirilen Uygulamanın Bulguları ve Yorumları

Geçerliliğe ilişkin gerçekleştirilen uygulamada elde edilen veriler, Açıklayıcı Faktör Analizi'ne, madde analizine ve iç tutarlılık analizlerine tabi tutulmuştur.

Yapı Geçerliliği Kanıtları

Açıklayıcı Faktör Analizi öncesinde güvenilirlik kontrol edilmiş, 49 maddenin yer aldığı ölçeğin Cronbach's Alpha değerinin 0,972 olduğu saptanmıştır. Ölçeğin başlangıç aşamasında yüksek güvenilirlikte olduğunun tespit edilmesinin ardından Açıklayıcı Faktör Analizi öncesi verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Örneklem yeterliliğini tespit etmede kullanılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0,952 olduğu görülmektedir. Değerin 1'e yaklaşması örneklem büyüklüğünün yeterli olduğuna işaret etmektedir (Tabachnick & Fidell, 2007, s.614). Verilerin çok değişkenli normallığe sahip olduğunu tespit etmek amacıyla kullanılan Bartlett's Küresellik testi ($\chi^2(276) = 6506,033$ $p < 0,01$) sonucunun anlamlı olduğu görülmüştür. Bu değer 0,05'ten küçük olması beklenmektedir (Seçer, 2015, s.79-82). Ölçeğin faktör yapısını inceleyebilmek amacıyla Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Özdeğer (eigenvalue) istatistiği, faktör sayısı belirlemek adına kullanılan bir yöntemdir ve bu değer "1'den büyük olması" ölçütü temel alınmaktadır (Kalaycı, 2010, s.328). Faktör sayısına müdahale edilmeden özdeğeri 1'den büyük olan tüm faktörler ilk etapta değerlendirmeye alınmış ve toplam varyansın %63,044'ünü açıklayan dokuz boyut ortaya çıkmıştır. Ancak serbest bırakılmış olan yapının teorik yapıya uygun olmadığı tespit edilmiştir. İlgili yazının tamamının taranıp gözden geçirilmesi şartıyla ölçek geliştirme çalışmalarında araştırmacılar, elde edilen teorik bilgi ve araştırma modeli bağlamında olması muhtemel faktör sayısına karar verebilmektedir (Kambur, 2020, s.100). Ayrıca uygun faktör boyutu için belirli bir kural önerilmemekle birlikte araştırmacıların çok sayıda yöntemi deneyerek araştırmanın amacına uygun olan faktör sayısını belirlemesi beklenmektedir (Coşkun, Altunışık & Yıldırım, 2017, s.281). Bu bağlamda ilgili yazın doğrultusunda iki boyutlu yapı düşünülmüş ancak Ulusoy & Koroğlu (2021) tarafından ölçek geliştirme çalışması kapsamında yapılan araştırmanın sonuçları dikkate alındığında, farklı faktör ya da faktörlerin yapıya dâhil olabileceği öngörülmüştür. Yapının mevcut haliyle teorik altyapıyı desteklemediği ve bazı maddelerin ölçekten çıkarılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Maddeler ölçekten çıkarılmadan önce değişkenler arasındaki korelasyonun incelenmesi (en az 0,30 olması), maddelerin ortak

varyansının incelenmesi, yamaç birikinti grafiğinin incelenmesi (scree plot), madde faktör yüklerinin incelenmesi (0,30'un üstünde olması/0,32 [açıklanan varyansın %10'u]/ en az 0,40 olması, binişik madde olmaması [10'dan daha yüksek bir farka sahip olması]), her bir faktörde yer alan madde sayılarının incelenmesi (üçten daha az olmaması) ve teorik uygunluğun incelenmesi gerekmektedir (Coşkun vd., 2017; Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2018; Erkuş vd., 2017; Erkuş, 2019; Kalaycı, 2010; Kambur, 2020; Kline, 1994; Kozak, 2017; Seçer, 2015; Sönmez & Alacınar, 2014; Tabachnick & Fidell, 2007). Tüm bu durumlar dikkate alındığında, maddelerin tek tek denenmiş, teorik beklenti dâhilinde veriler tekrar analize tabi tutulmuş ve yapı test edilmiştir. Yapılan tüm değerlendirmeler sonucunda yapıyı ikiden daha fazla boyutun daha iyi tanımlayacağı öngörülmüştür.

Özdeğerlere ilişkin yamaç birikinti grafiği incelendiğinde, birinci faktörden sonra keskin bir düşüş gözlemlenmiş, bununla birlikte üçüncü ve dördüncü faktör arasında bu düşüşün azalmaya başladığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle ölçeğin üç faktörlü bir yapıdan oluştuğu söylenebilmektedir. Yapının geçerliğine ilişkin gerçekleştirilen uygulamada, faktör yükü düşük olan (M5, M6, M14) binişiklik gösteren (M11, M12, M13, M15, M17, M26, M27, M28, M29, M30, M32, M35, M49) uygun bir boyut oluşturmayan ve teorik altyapıyı desteklemeyen maddeler (M7, M18, M19, M20, M33, M38, M45, M46) ölçekten çıkarılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda üç boyutlu yapı ortaya çıkarılmış ve boyutlar “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme”, “Çevre Bilinci Kazandırma” ve “Bilgilendirme” olarak adlandırılmıştır. Elde edilen boyutlar teorik beklentiyle farklılık göstermiş olsa da (coğrafi ve kültürel farklılıklar olduğu öngörülmüştür) ilgili yazınla benzerliği de bulunmaktadır. İlgili yazında yer alan “motive edici” boyutun “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutuyla, “çevresel yorumcu” boyutun ise “Çevre Bilinci Kazandırma” boyutuyla benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Diğer taraftan Ulusoy & Koroğlu (2021) tarafından yapılan çalışmada, çevresel yorumcu temasının en sık tekrarlanan kodunun “bilgi aktarma” olması ve bu çalışma özelinde “Bilgilendirme” isminde ayrı bir boyut oluşturması da çarpıcı bir bulgudur. Bu bağlamda turist rehberlerinin doğal ve kültürel kaynaklara ilişkin bilgi aktarmayı da ön planda tuttuğu ifade edilebilir.

“Sorumlu Davranışa Teşvik Etme”, “Çevre Bilinci Kazandırma” ve “Bilgilendirme” boyutlarının altında yer alan maddelerin faktör yükleri, özdeğerleri ve açıklanan varyans oranları Tablo 1’de sunulmuştur. Elde edilen üç boyut toplam varyans oranının %55,7’sini açıklamaktadır. Boyutların açıklanan varyans oranları incelendiğinde, bu oranların “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutunda %20,467, “Çevre Bilinci Kazandırma” boyutunda %17,791 ve “Bilgilendirme” boyutunda %17,442 olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeğinin Boyutları

Maddeler		Sorumlu Davranışa Teşvik Etme	Çevre Bilinci Kazandırma	Bilgilendirme
M21	Turistleri, ziyaret edilen alanlardaki canlılara (bitkiler, hayvanlar) zarar vermemeleri gerektiği konusunda uyarırım.	0,539		
M22	Turistleri, ziyaret edilen alanlara ait varlıklara (antik kent kalıntıları, tarihî yapılar vb.) zarar vermemeleri gerektiği konusunda uyarırım.	0,593		
M23	Turistleri, yasaklanan alanlarda yiyecek-içecek tüketmemeleri gerektiği konusunda uyarırım.	0,675		
M24	Turistleri, ziyaret edilen kutsal alanlara uygun kıyafet giymeleri gerektiği konusunda uyarırım (Örn: cami, kilise, sinagog vb.).	0,705		
M25	Gerekirse grubum dışındaki turistleri de çevreye duyarlı davranış sergilemeleri konusunda uyarırım.	0,476		
M34	Ziyaret edilen alanların kurallarını ziyaret öncesinde detaylı bir şekilde aktararak turistlere farkındalık kazandırırım (Örn: eserlere dokunmamak vb.).	0,621		
M39	Turistlere ziyaret edilen alanlara saygı göstermeleri konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: dini mekân, öğrenyeri, millî park vb.).	0,631		
M40	Turistlere yerel halkın mahremiyetine saygı duymaları konusunda farkındalık kazandırırım.	0,614		
M41	Turistlere, yerel halkın değerlerine saygı duymaları konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: yaşam tarzı, dini inançlar vb.).	0,664		
M42	Turistlere ziyaret edilen alanlara yönelik sorumlu davranış geliştirmeleri konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: izinsiz fotoğraf/video çekmemek vb.).	0,731		
M31	Turistlerin katılım sağlayabileceği sosyal sorumluluk projelerini ilgililerle paylaşıyorum (Örn: çöp toplama kampanyası vb.).		0,813	
M36	Kaynakların önemini vurgulayarak, devamlılığı konusunda turistlerde farkındalık yaratırım.		0,628	
M37	Turistlerin ziyaret edilen alanların çevresel sorunları hakkında farkındalık kazanmalarına yardımcı olurum (Örn: çölleşme, türlerin tükenmesi vb.).		0,588	
M43	Turistlere, ziyaret edilen alanlarda sosyal sorumluluk faaliyetlerine (çöp toplama vb.) katılmaları konusunda farkındalık kazandırırım.		0,815	
M44	Turistlere ziyaret edilen alanlardaki atıkları toplamaları konusunda sorumluluk bilinci aşılarım.		0,742	
M47	Uzun vadede sorumlu turist davranışını geliştirmek için çevresel sorunların anlaşılmasını sağlarım.		0,700	
M48	Turistleri, çevrenin korunmasına yönelik uzun vadede olumlu davranış sergilemeye teşvik ederim.		0,721	
M1	Ziyaret edilen alanlarla ilgili doğru bilgiyi aktarma konusunda sorumluluk hissederim.			0,677
M2	Turistleri, ziyaret edilen alanların doğal özellikleri hakkında bilgilendiririm (Örn: bitki ve hayvan türleri, iklim vb.).			0,655
M3	Turistleri, ziyaret edilen alanların kültürel özellikleri hakkında bilgilendiririm (Örn: yaşayış biçimi, gelenekler, giyim kuşam vb.).			0,740
M4	Ziyaret edilen alanların korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda sorumluluk hissederim.			0,709
M8	Turistlerin ziyaret edilen alanları kirletmelerine izin vermem (Örn: yere çöp atmak, tükürmek vb.).			0,588
M9	Turistlerin ziyaret edilen alanlarda yangına neden olacak eylemlerde bulunmalarına izin vermem.			0,666
M10	Turistleri, ziyaret edilen alanları korumaya teşvik ederim.			0,571
M16	Ziyaret edilen alanlarda uyulması gereken kurallara öncelikle kendim uyarım (Örn: fresk ve mozaiklere dokunmamak, lazer kullanmamak vb.).			0,626
Özdeğer		9,836	2,624	1,465
Açıklanan Varyans		20,467	17,791	17,442
KMO= 0,923; $X^2(300)= 4007,174$; Bartlett Küresellik Testi (P)= 0,000				
Toplam Açıklanan Varyans= 55,7				

Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda 49 maddelik ölçekten 24 madde elenmiş, “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutu altında 10 madde, “Çevre Bilinci Kazandırma” boyutu altında yedi madde ve “Bilgilendirme” boyutu altında sekiz madde olmak üzere ölçek, 25 maddeye indirgenmiştir.

Madde Analizi

Maddelerin ayırt edicilik güçlerini tespit edebilmek amacıyla %27 Alt Üst Madde Analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçekte bulunan her bir maddenin istenen özelliği temsil etme derecesi madde ayırt ediciliğiyle anlaşılmaktadır (Tezbaşaran, 2008, s.32). Ölçek toplam puanları bağlamında oluşturulan alt %27 ve üst %27’lik grupların madde ortalama puan farklarının belirlenmesi bağımsız grup t-testi kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2016, s.123). Gruplar arasında ortaya çıkan $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı farklar, iç tutarlılığın sağlandığına ilişkin göstergelerinden biridir (Tezbaşaran, 2008, s.33). Madde-toplam puan ölçek korelasyonlarının incelenmesi ve yeterliliğin sağlanabilmesi için, bu değer 0,30’un üstünde olması beklenmektedir (Tabachnick & Fidell, 2007, s.657).

Bağımsız grup t-testi sonuçları incelenmiş, elde edilen ham puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmış ve alt %27 ($n_1=79$) ve üst %27 ($n_2=79$)’de yer alan grupların puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda maddelerin her birinin istenilen düzeyde ayırt edici olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, ölçeğin istenilen niteliği ölçmesi bakımından ayırt edici olduğu söylenebilir. Madde-toplam puan ölçek korelasyonları incelendiğinde ise 0,30’un altında kalan madde bulunmadığı görülmüştür. Madde-toplam puan ölçek korelasyon değerlerinin en küçüğünün 0,473, en büyüğünün 0,755 ($0,473 \leq r \leq 0,755$) olduğu saptanmıştır. Madde-toplam puan ölçek korelasyon tablosundaki tüm maddelerin birbiri ile ilişkili olduğu ifade edilebilir.

İç Tutarlılık Analizi

İç tutarlılık, ölçekte bulunan maddelerin homojenliğiyle ilgilidir (DeVellis, 2014, s.34). Ölçeğin güvenilirliğini ölçmek amacıyla “Cronbach’s Alpha” ve “Split Half” yöntemleri uygulanmıştır. Cronbach’s Alpha katsayısı 1’e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliğinin arttığı belirtilmiştir (Kayış, 2010, s.405; İslamoğlu & Alınacı, 2016, s.291). Split Half yönteminde ölçeğin bölünerek iki ayrı form şeklinde puanlanması ve iki yarım arasında korelasyon katsayısının bulunması esas alınmaktadır (Balcı, 2015, s.114). Güvenirlik değerinin 0,70 ve üzeri olması, ölçek geliştirme çalışmalarında ölçeğin iki yarı güvenirlilik kriterini sağladığını ifade etmektedir (Hair, Anderson, Tatham & Black, 2010, s.124).

Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutum ölçeğinin Cronbach’s Alpha katsayısının 0,927 olduğu tespit edilmiştir. Boyutlar bağlamında incelendiğinde bu değer “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutunda 0,889, “Çevre Bilinci Kazandırma” boyutunda 0,843, “Bilgilendirme” boyutunda ise 0,892 olduğu görülmüştür. Genel ölçeğin ve boyutların güvenirlilik katsayısı bağlamında değerlendirildiğinde ölçeğin oldukça yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir. Split Half yöntemiyle güvenirlilik sonuçları incelendiğinde ölçeğin iki yarı korelasyonunun 0,740 olduğu; Spearman Brown katsayısının 0,851 ve Guttman Split Half katsayısının ise 0,849 hesaplandığı görülmüştür. Bu doğrultuda ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

Yapının geçerliğine ilişkin uygulamada elde edilen verilerle gerçekleştirilen analizler doğrultusunda yapı geçerliği sağlanmış ve 25 maddelik ölçek yapısının doğrulanmasıyla ilgili aşamaya geçilmiştir.

Yapının Doğrulanmasına İlişkin Gerçekleştirilen Uygulamanın Bulguları ve Yorumları

Yapının doğrulanmasına ilişkin gerçekleştirilen uygulamada elde edilen verilerle analiz aşamasına geçmeden önce Mahalanobis uzaklık değerleri tespit edilmiş, aykırı ve uç değerler veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra güvenilirlik analizi ve modelin uygunluğunu test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi, belirli bir kuram temelinde geliştirilmiş olan modelin uyum gösterme derecesini tespit etmek üzere başvurulan bir analizdir (Balcı, 2015, s.286). Açımlayıcı Faktör Analizi ile ölçek yapısını oluşturan faktörlerin ortaya çıkarılmasının güç olması sebebiyle, farklı bir örnekleme Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanması tavsiye edilen bir durumdur (Wymer & Alves, 2012, s.146). Araştırmacılar, Açımlayıcı Faktör Analizinde elde ettikleri bulguları aynı evrenden farklı bir örneklem seçerek doğrulamayı arzu etmektedir (Comrey & Lee, 1992, s.4). Ölçek geliştirme çalışmaları için hem Açımlayıcı Faktör Analizi hem de Doğrulayıcı Faktör Analizi birbirini tamamlayan iki tekniktir (Erkuş, 2019, s.93). Bu bağlamda hem Açımlayıcı Faktör Analizi hem de Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarının verilmesi tercih edilmektedir (Hurley vd., 1997, s.672). Ayrıca modelin ampirik verilerle tutarlı olup olmadığına karar verebilmek için uyum iyiliği değerlerine de bakılmıştır (Kline, 1994, s.10; Schermelleh-Engel, Moosbrugger & Müller, 2003, s.31). Bu uygulamada yapılan analizler sonucunda ölçeğe son hali verilmiştir.

İç Tutarlılık Analizi

“Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği”nin Cronbach’s Alpha katsayısının 0,870 olduğu görülmüştür. Boyutlar bağlamında incelendiğinde bu değer “Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutunda 0,738, “Çevre Bilinci Kazandırma” boyutunda 0,657, “Bilgilendirme” boyutunda ise 0,717 olduğu görülmüştür. Split Half yöntemiyle güvenilirlik sonuçları incelendiğinde ölçeğin iki yarı korelasyonunun 0,765 olduğu; ölçeğin Spearman Brown katsayısının 0,867 ve Guttman Split Half katsayısının ise 0,866 olarak hesaplandığı görülmüştür. Bu doğrultuda ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğu ifade edilebilir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

25 maddelik üç boyutlu yapı Doğrulayıcı Faktör Analizine tabi tutulmuş ve uyum iyiliği değerleri sunulmuştur. Yapılan analiz sonucunda oluşturulan modelin ($p=0,000$) düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. MI değerleri yüksek olan hatalar arasında kovaryans oluşturularak modelde iyileştirme yapılmıştır. Elde edilen yapının doğrulanmasına ilişkin kanıt toplama aşamasında uyum iyiliği değerleri sunulmuştur (Hu & Bentler, 1999; Schermelleh-Engel vd., 2003; Tabachnick & Fidell, 2007; Hooper, Coughlan & Mullen, 2008; Hair vd., 2010; Simon vd., 2010; Wymer & Alves, 2012). Tablo 2’de turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutum ölçeğine ilişkin uyum iyiliği değerleri sunulmuştur.

Tablo 2. Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçüt	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Elde Edilen Sonuç (Modifikasyon Sonrası)
χ^2/SD	$0 \leq \chi^2/df \leq 3$	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	1,456
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$	0,039
SRMR	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,08$	0,049
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,90 \leq CFI$	0,913
GFI	$0,90 \leq GFI \leq 1,00$	$0,85 \leq GFI$	0,910
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI$	0,770
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI$	0,891
IFI	$0,95 \leq IFI \leq 1,00$	$0,90 \leq IFI$	0,914
TLI	$0,95 \leq TLI \leq 1,00$	$0,90 \leq TLI$	0,903

Doğrulayıcı Faktör Analizinde model uyumunu değerlendirmek amacıyla kullanılan uyum iyiliği değerleri arasında en yaygın kullanılan “ χ^2/df (ki kare uyum testi) indeksidir (Hu & Bentler, 1999, s.2; Wymer & Alves, 2012, s.148). Birinci düzey çok faktörlü analiz sonuçları doğrultusunda uyum iyiliği değerleri incelendiğinde χ^2/df indeksinin 1,456 ile mükemmel uyum gösterdiği görülmüştür ($\chi^2=391,745$, $SD=269$, $\chi^2/sd=1,456$, $p=0,000$). Ki-kare ve serbestlik derecesi oranının anlamlı olduğu ve RMSEA değerinin 0,039 ile mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir. SRMR (0,049), CFI (0,913), GFI (0,910), AGFI (0,891) ve IFI (0,914) uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu görülmüştür. Yalnızca NFI (0,770) indeksinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu görülmüştür. Bu durumda serbestlik derecesi hesaba katılarak indeks yeniden hesaplanmakta ve bu yeni değer NNFI ya da TLI olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda TLI (0,903) indeksinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu görülmektedir (Çokluk vd., 2018, s.270). Uyum iyiliği değerleri, modelin oldukça iyi bir uyuma sahip olduğuna işaret etmektedir.

Birinci düzey Doğrulayıcı Faktör Analizinde model uyumunun belirlenmesinin ardından “t” değerlerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. “t” değeri, modeldeki maddelerin yapıdaki diğer maddelerle uyumuna ilişkin ipuçları sunmaktadır (Seçer, 2015, s.98). “t” değerleri, maddelerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına işaret etmekte; 1,96’nın üzerinde bir değer ise 0,05 düzeyinde; 2,56’nın üzerinde bir değer ise 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu belirtilmektedir (Çokluk vd., 2018). “t” değerinden sonra madde faktör yük değerlerine dikkat edilmesi gerektiği ve her bir madde yük değerinin “0,30” ve üzerinde bir değere sahip olması gerektiği ifade edilmiştir (Seçer, 2015, s.98). Doğrulayıcı Faktör Analizinde elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri, standardize edilmemiş faktör yükleri, standart hatalar (S.E.), tahmin değerinin standart hataya bölümü olan kritik oranlar “t” (C.R.) ve p değerleri incelenmiş, “t” değerlerinin 2,56’nın üzerinde olduğu ve 0,01 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Standardize edilmiş faktör yüklerinin 0,349-0,586 arasında değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Bu bağlamda maddelerin yapı için uygun olduğu ve yapının doğrulandığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Çalışma kapsamında ölçeğin yapılandırılması ve doğrulanması süreçlerinde ölçeğin güvenilirliği ve geçerliği hususunda kanıtlar toplanmaya çalışılmış, elde edilen sonuçlara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği

Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bilgilendirme					
Ziyaret edilen alanlarla ilgili doğru bilgiyi aktarma konusunda sorumluluk hissedirim.					
Turistleri, ziyaret edilen alanların doğal özellikleri hakkında bilgilendiririm (Örn: bitki ve hayvan türleri, iklim vb.).					
Turistleri, ziyaret edilen alanların kültürel özellikleri hakkında bilgilendiririm (Örn: yaşayış biçimi, gelenekler, giyim kuşam vb.).					
Ziyaret edilen alanların korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda sorumluluk hissedirim.					
Turistlerin ziyaret edilen alanları kirletmelerine izin vermem (Örn: yere çöp atmak, tükürmek vb.).					
Turistlerin ziyaret edilen alanlarda yangına neden olacak eylemlerde bulunmalarına izin vermem.					
Turistleri, ziyaret edilen alanları korumaya teşvik ederim.					
Ziyaret edilen alanlarda uyulması gereken kurallara öncelikle kendim uyarım (Örn: fresk ve mozaiklere dokunmamak, lazer kullanmamak vb.).					
Sorumlu Davranışa Teşvik Etme					
Turistleri, ziyaret edilen alanlardaki canlılara (bitkiler, hayvanlar) zarar vermemeleri gerektiği konusunda uyarırım.					
Turistleri, ziyaret edilen alanlara ait varlıklara (antik kent kalıntıları, tarihi yapılar vb.) zarar vermemeleri gerektiği konusunda uyarırım.					
Turistleri, yasaklanan alanlarda yiyecek-icecek tüketmemeleri gerektiği konusunda uyarırım.					
Turistleri, ziyaret edilen kutsal alanlara uygun kıyafet giymeleri gerektiği konusunda uyarırım (Örn: cami, kilise, sinagog vb.).					
Gerekirse grubum dışındaki turistleri de çevreye duyarlı davranış sergilemeleri konusunda uyarırım.					
Ziyaret edilen alanların kurallarını ziyaret öncesinde detaylı bir şekilde aktararak turistlere farkındalık kazandırırım (Örn: eserlere dokunmamak vb.).					
Turistlere ziyaret edilen alanlara saygı göstermeleri konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: dini mekân, örenyeri, milli park vb.).					
Turistlere yerel halkın mahremiyetine saygı duymaları konusunda farkındalık kazandırırım.					
Turistlere yerel halkın değerlerine saygı duymaları konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: yaşam tarzı, dini inançlar vb.).					
Turistlere ziyaret edilen alanlara yönelik sorumlu davranış geliştirmeleri konusunda farkındalık kazandırırım (Örn: izinsiz fotoğraf/video çekmemek vb.).					
Çevre Bilinci Kazandırma					
Turistlerin katılım sağlayabileceği sosyal sorumluluk projelerini ilgililerle paylaşırım (Örn: çöp toplama kampanyası vb.).					
Kaynakların önemini vurgulayarak, devamlılığı konusunda turistlerde farkındalık yaratırım.					
Turistlerin ziyaret edilen alanların çevresel sorunları hakkında farkındalık kazanmalarına yardımcı olurum (Örn: çölleşme, türlerin tükenmesi vb.).					
Turistlere, ziyaret edilen alanlarda sosyal sorumluluk faaliyetlerine (çöp toplama vb.) katılmaları konusunda farkındalık kazandırırım.					
Turistlere ziyaret edilen alanlardaki atıkları toplamaları konusunda sorumluluk bilinci aşılarım.					
Uzun vadede sorumlu turist davranışını geliştirmek için çevresel sorunların anlaşılmasını sağlarım.					
Turistleri, çevrenin korunmasına yönelik uzun vadede olumlu davranış sergilemeye teşvik ederim.					

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın amacı, turist rehberlerinin üstlendikleri önemli rollerden biri olan ve doğal ve kültürel kaynakların korunması açısından önem taşıyan kaynak yönetimi rollerine yönelik özgün bir tutum ölçeği geliştirmektir. Belirlenen amaç doğrultusunda gerçekleştirilen aşamalar ve takip edilen süreçler dâhilinde turist rehberlerinin kaynak

yönetimi rollerine yönelik tutumlarını ölçen 25 madde ve üç boyuttan oluşan, geçerli ve güvenilir, özgün bir tutum ölçeği geliştirildiği söylenebilir.

Araştırmada nitel veriler yardımıyla madde havuzu oluşturulduktan sonra uzman görüşleri alınmış ve ön deneme uygulaması gerçekleştirilerek elde edilen ölçek taslağı, yapının geçerliğine ve doğrulanmasına ilişkin uygulamalar için hazır hale getirilmiştir. Yapının geçerliğine ilişkin gerçekleştirilen uygulamada elde edilen veriler Açıklayıcı Faktör Analizine, madde analizine ve iç tutarlılık analizlerine tabi tutulmuştur. Değerlendirmeler sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan üç boyut tespit edilmiş ve boyutların toplam varyansın %55,7'sini açıkladığı görülmüştür. Faktör yüklerinin ve madde-toplam puan ölçek korelasyon değerlerinin beklenenin üzerinde olduğu saptanmıştır. Yapılan madde analiziyle her bir maddenin istenilen ayırt edicilikte olduğu tespit edilmiş, ölçek güvenilirlik katsayılarının da iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Sonuç itibarıyla turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarını ölçen, 25 maddeyi içeren, üç boyutlu yapı elde edilmiş ve elde edilen yapı aynı evrenden seçilmiş farklı bir örnekleme doğrulanmaya çalışılmıştır. Yapının doğrulanmasına ilişkin gerçekleştirilen uygulamada elde edilen veriler güvenilirlik analizlerine tabi tutulmuş ve değerlerin iyi düzeyde olduğu saptanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analiziyle yapının uyum iyiliği değerleri incelenmiş, χ^2/df indeksinin 1, 456 ($\chi^2=391,745$, $SD=269$, $\chi^2/sd=1,456$, $p=0,000$) ile RMSEA değerinin ise 0,039 ile mükemmel uyum gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer uyum iyiliği değerleri de kabul edilebilir değer aralığındadır. Standardize edilmiş faktör yüklerinin beklenen düzeyde olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak yapı geçerliği sağlanmış, üç boyut ve 25 maddeden oluşan özgün ölçek, Tablo 3'teki son halini almıştır. Her üç boyutun da teorik yapıyı desteklediği ifade edilebilir.

“Bilgilendirme” boyutunun turist rehberlerinin sahada üstlendikleri sorumlulukları en iyi yansıtan boyut olduğu ifade edilebilir. İçerdiği maddelerden anlaşılacağı üzere bu boyutun desteklediği görüş şu şekildedir: “Bu boyut, doğal ve kültürel kaynakların turist rehberleri için ne derece önem arz ettiğine ve turist rehberlerinin bu kaynaklara ilişkin belirli bir bilince ve farkındalığa ne düzeyde sahip olduğuna işaret etmektedir. Doğal ve kültürel kaynakların doğru bir şekilde tanıtılması, bu kaynaklara ilişkin eksiksiz ve net bilgiler verilmesi, kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanarak gelecek kuşaklara aktarılması, kaynakların kirletilmemesi, yok edilmemesi ve korunmasının teşvik edilmesi, turist rehberlerinin mesleğin icrasında üstlendikleri sorumluluklardır.” Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ve ilgili yazın taraması da bu görüşü desteklemektedir (Ballantyne & Hughes, 2001; Beck vd., 2018; Dahles, 2002; Güzel, Köksal & Şahin, 2019; Ham & Weiler, 2000; Howard vd., 2001; Hu, 2007; Koroğlu vd., 2012; Littlefair & Buckley, 2008; Ormsby & Mannle, 2006; Ryan & Dewar, 1995; Tetik, 2012; Weiler & Davis, 1993; Zhang & Chow, 2004).

“Sorumlu Davranışa Teşvik Etme” boyutunun, kaynak yönetimi rolünün karakteristiğini yansıtan bir boyut olduğu ifade edilebilir. İçerdiği maddelerden anlaşılacağı üzere bu boyutun desteklediği görüş şu şekildedir: “Bilgi aktarmalarının ardından turistlerin sahada sorumlu davranışlar sergilemelerinin sağlanması, gidilen alanın saygı çerçevesinde ziyaret edilmesinin sağlanması, ziyaret kurallarının turistlere aktarılması ve gidilen alanın kurallarına uyma hususunda uyarılarda bulunulması, turist rehberlerinin mesleğin icrasında üstlendikleri sorumluluklardır.” Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ve ilgili yazın taraması da bu görüşü desteklemektedir (Black, 2007; Cohen, 1985; De Marino Fernandes, 2011; Güzel & Köksal, 2019; Howard vd., 2001; Littlefair & Buckley, 2008; McGrath, 2007; Tetik, 2012; Tetik Dinç, 2019; Weiler & Davis, 1993; Weiler & Kim, 2011; Yamada, 2011).

“Çevre Bilinci Kazandırma” boyutunun turistlerde davranış değişikliği yaratmada çevre yorumcusu rolü üstlenerek daha somut adımlar atılmasını sağlayan bir boyut olduğu söylenebilir. İçerdiği maddelerden anlaşılacağı üzere bu boyutun desteklediği görüş şu şekildedir: “Sosyal sorumluluk projelerine duyarlı olunması, bu faaliyetlere katılımın sağlanması, alandaki atıkların toplanmasının sağlanması, kaynakların öneminin vurgulanması, çevre sorunlarının dile getirilmesi ve uzun vadede sorumlu turist davranışının geliştirilmesine yardımcı olunması, turist rehberlerinin mesleğin icrasında üstlendikleri sorumluluklardır.” Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler ve ilgili yazın taraması da bu görüşü desteklemektedir (Beck vd., 2018; Black, 2007; Christie & Mason, 2003; Haig & McIntyre, 2002; Howard vd., 2001; Hu, 2007; Pereira & Mykletun, 2012; Poudel vd., 2013; Rabotić, 2010; Randall & Rollins, 2005; Randall & Rollins, 2009; Ryan & Dewar, 1995; Weiler & Davis, 1993; Weiler & Ham, 2001; Yamada, 2011).

Geliştirilen ölçek yardımıyla turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarının tespit edilebilmesinin turist rehberliği mesleğine ve doğal ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca ölçeğin turist rehberliği mesleğinin yanı sıra birçok farklı noktada (destinasyon, doğal ve kültürel kaynaklar vb.) katkı ve fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Turist rehberlerinin ilgili rollerine yönelik tutumlarının belirlenmiş olması, kaynakların koruma-kullanma dengesi açısından da önem arz etmektedir.

Güncel gelişmeler doğal ve kültürel kaynaklara verilmesi gereken değere her geçen gün daha fazla işaret etmektedir. Doğal ve kültürel kaynaklar turizm sektörü için önemli yapı taşlarıdır ve bu kaynakların korunması için paydaş katılımlı bir yönetim anlayışı benimsemek gerekmektedir. Turizm faaliyetlerinin devamlılığını sağlamanın önemli bir ayağını doğal ve kültürel kaynaklar oluşturmaktadır. Turist rehberlerinin geliştirilen ölçek sayesinde kaynak yönetimi rolüne ilişkin bilinç ve farkındalık kazanmasının, turizm sektörüne de fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Geliştirilen ölçek, turist rehberliği yazınında güncelliğini kaybetmeyeceği yönünde ipuçları vermektedir. Bu bağlamda turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarını ölçme özelliğine sahip olan ölçeğin, özgün olmakla birlikte ilgili yazına katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca turist rehberliği mesleği yalnızca ulusal değil aynı zamanda uluslararası düzeyde önem arz eden bir meslek olması sebebiyle, geliştirilen ölçeğin uluslararası yazına da katkı sağlayabileceği öngörülmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalardan elde edilen veriler ışığında birtakım bulgular elde edilmiş ve çeşitli sonuçlara varılmıştır. Araştırma sonuçları dâhilinde ölçek geliştirme çalışması kapsamında konuya ilişkin gelecekte yürütülmesi planlanan araştırmalar için şu öneriler sunulmuştur:

- Katılımcıların demografik özellikleri göz önünde bulundurularak çalışma tekrarlanabilir. Turistlerin milliyetlerinin ve gelmiş oldukları coğrafyanın turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarında farklılık yaratabileceği öngörülmektedir.
- Geliştirilen ölçek farklı değişkenlere ilişkin ölçeklerle birlikte ele alınabilir. Bu bağlamda turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarına etki eden faktörler belirlenebilir.
- Doğal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması yalnızca turist rehberlerini değil tüm turizm paydaşlarını hatta yerel toplumu yakından ilgilendiren bir konudur. Bu bağlamda çeşitli ölçek uyarlamaları yapılabilir ve ölçek farklı örneklem gruplarına uygulanabilir.

- Geliştirilen ölçek, doğal ve kültürel çevre, çevresel farkındalık ve çevresel sürdürülebilirlik hususlarına dikkat çekmek isteyen araştırmacılara yol gösterici olabilir ve turizm sektörünün önemli yapı taşlarından biri olan turist rehberlerinin ilgisini ve dikkatini bu yöne çekmeyi sağlayabilir.

Araştırmada turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarını ölçmek üzere özgün bir ölçek geliştirme hedefine takip edilen süreçler neticesinde ulaşılmıştır. Araştırmada ölçek geliştirme süreci detaylı olarak aktarıldığından çalışmanın ölçek geliştirmek isteyen araştırmacılara yol gösterici olduğu ve aynı zamanda çalışmanın geliştirilen ölçek yardımıyla turist rehberlerinin kaynak yönetimi rollerine yönelik tutumlarını tespit etmek isteyen araştırmacılara ışık tutacağı ifade edilebilir.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Bu araştırmada kullanılan verilerin toplanabilmesi için Balıkesir Üniversitesi 16.03.2020 tarihli 2020/2 toplantı sayılı “Etik Kurul Onayı” alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksatan, M. (2014). *Sürdürülebilir turizm ve doğal miras*. M. Kozak (Ed.), *Sürdürülebilir turizm kavramları-uygulamalar* (29-44) içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ap, J., & Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551-563.
- Avcıkurt, C. (2017). *Turizm sosyolojisi genel ve yapısal yaklaşım*. (Güncellenmiş 5. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ballantyne, R., & Hughes, K. (2001). Interpretation in ecotourism settings: Investigating tour guides' perceptions of their role, responsibilities and training needs. *Journal of Tourism Studies*, 12(2), 2-9.
- Beck, L., Cable, T. T., & Knudson, D. M. (2018). *Interpreting cultural and natural heritage: For a better world*. United State: Sagamore-Venture Publishing LLC.
- Black, R. (2007). *Professional certification: A mechanism to enhance ecotour guide performance*. In R. Black & A. Crabtree (Ed.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (316-336). Wallingford, Oxfordshire: CABI.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Christie, M. F., & Mason, P. A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 1-16.
- Churchill, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. *Journal of Marketing Research*, 16(1), 64-73.

- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29.
- Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. (2nd ed.). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. (Güncellenmiş 9. Baskı). İstanbul: Sakarya Kitabevi.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev. Ed. Y. Dede ve S.B. Demir). Ankara: Anı. (Orijinal eserin yayın tarihi 2011).
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LSREL uygulamaları*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Dahles, H. (2002). The politics of tour guiding: Image management in Indonesia. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 783-800.
- De Marino Fernandes, L. (2011). *Nature-Based Tourist Behavior and The Conservation of Natural Resources: The Case of Itacare in the Brazilian Atlantic Forest*. Unpublished Master Thesis. Université Du Québec À Montréal, Montréal.
- DeVellis, R. F. (2014). *Ölçek geliştirme kuram ve uygulamalar* (Çev. Ed. T. Totan). Ankara: Nobel. (Orijinal eserin yayın tarihi 2012).
- Erkuş, A. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I temel kavramlar ve işlemler*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Erkuş, A., Sünbül, Ö., Ömür Sünbül, S., Yormaz, S., & Aşiret, S. (2017). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-II ölçme araçlarının psikometrik nitelikleri ve ölçme kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güzel, F. Ö., & Köksal, G. (2019). *Sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla turist rehberlerinin sorumlu davranışları*. Ö. Koroğlu & Ö. Güzel (Ed.), *Kavramdan uygulamaya turist rehberliği mesleği* (391-412) içinde. Ankara: Nobel Yayın.
- Güzel, F. Ö., Köksal, G., & Şahin, İ. (2019). *İnanç turu rehberliği alanında uzmanlaşma*. Ö. Güzel & Ö. Koroğlu (Ed.), *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* (101-148) içinde. Ankara: Nobel Yayın.
- Haberal, H. (2015). *Turizmde alternatif ekolojik turizm, doğa turizmi, kırsal turizm, yayla turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Haig, I., & McIntyre, N. (2002). Viewing nature: The role of the guide and the advantages of participating in commercial ecotourism. *Journal of Tourism Studies*, 13(1), 39-48.
- Hair, J. F. J., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (2010). *Multivariate data analysis*. (Seventh Edition). New Jersey: Printince Hall.

- Ham, S. H. & Weiler, B. (2000). Six principles for tour guide training and sustainable development in developing countries. *9th Nordic Tourism Research Conference Tourism in Periphera Areas-Experiences for the 21st Century*, Denmark: Research Centre of Bomholm, p.1-11.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Howard, J., Thwaites, R., & Smith, B. (2001). Investigating the role of the indigenous tour guide. *Journal of Tourism Studies*, 12(2), 32-39.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Hu, W. (2007). *Tour Guides and Sustainable Development: The Case Of Hainan, China*. Unpublished Ph.D. Thesis. University of Waterloo, Waterloo.
- Hu, W., & Wall, G. (2012). Interpretative guiding and sustainable development: a framework. *Tourism Management Perspectives*, 4, 80-85.
- Huang, S., Hsu, C. H., & Chan, A. (2010). Tour guide performance and tourist satisfaction: A study of the package tours in Shanghai. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 34(1), 3-33.
- Hurley, A. E., Scandura, T. A., Schriesheim, C. A., Brannick, M. T., Seers, A., Vandenberg, R. J., & Williams, L. J. (1997). Exploratory and confirmatory factor analysis: Guidelines, issues and alternatives. *Journal of Organizational Behavior*, 18(6), 667-683.
- İlsay, S., Çorman, G., & Doğdubay, M. (2018). *Turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin ekolojik ayak izi farkındalıkları*. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç & H. Ulusoy Yıldırım (Ed.), *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar (678-688)* içinde. Ankara: Detay Yayıncılık.
- İslamoğlu, A. H., & Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (SPSS uygulamalı)*. (Gözden Geçirilmiş ve Geliştirilmiş Beşinci Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kalaycı, Ş. (2010). Faktör analizi. Ş. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (5. Baskı)* (321-331) içinde. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kambur, E. (2020). *Yapay Zekânın İnsan Kaynakları Süreçlerinde Yaratabileceği Değişiklikler ve Algılanma Düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, Bandırma.
- Kayış, A. (2010). *Güvenilirlik analizi*. Ş. Kalaycı (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (5. Baskı)* (403-419) içinde. Ankara: Asil Yayın.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Kozak, M. (2017). *Bilimsel araştırma: tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Koroğlu, Ö. (2013). Turist rehberlerinin iş yaşamındaki rolleri üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 91-112.

- Koroğlu, Ö., & Güzel, F. Ö. (2014). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural resource management and sustainable tourism. *International Journal of Advances in Management and Economics*, 3(5), 1-8.
- Koroğlu, Ö., Koroğlu, A., & Alper, B. (2012). Doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri içerisinde turist rehberlerinin rolleri üzerine bir inceleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 131-139.
- Lepetu, J., Makopondo, R. O. B., & Darkoh, M. B. K. (2008). Community-based natural resource management and tourism partnership in Botswana: Which way forward?. *Botswana Notes and Records*, 39, 113-124.
- Littlefair, C., & Buckley, R. (2008). Interpretation reduces ecological impacts of visitors to world heritage site. Royal Swedish Academy of Sciences, *Ambio*, 37(5), 338-341.
- Mason, P. (2005). Visitor management in protected areas: From 'hard' to 'soft' approaches?. *Current Issues in Tourism*, 8(2-3), 181-194.
- McGrath, G. (2007). *Towards developing tour guides as interpreters of cultural heritage: the case of Cusco, Peru*. In R. Black & A. Crabtree (Ed.), *Quality assurance and certification in ecotourism* (64-394). Wallingford, Oxfordshire: CABI.
- Munro, J. K., Morrison-Saunders, A., & Hughes, M. (2008). Environmental interpretation evaluation in natural areas. *Journal of Ecotourism*, 7(1), 1-14.
- Ormsby, A., & Mannle, K. (2006). Ecotourism benefits and the role of local guides at Masoala National Park, Madagascar. *Journal of Sustainable Tourism*, 14(3), 271-287.
- Pereira, E. M., & Mykletun, R. J. (2012). Guides as contributors to sustainable tourism? A case study from the Amazon. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(1), 74-94.
- Poudel, S., & Nyaupane, G. P. (2013). The role of interpretative tour guiding in sustainable destination management: A comparison between guided and nonguided tourists. *Journal of Travel Research*, 52(5), 659-672.
- Poudel, S., Nyaupane, G. P., & Timothy, D. J. (2013). Assessing visitors preference of various roles of tour guides in the Himalayas. *Tourism Analysis*, 18(1), 45-59.
- Rabotić, B. (2008). Tourist guides as cultural heritage interpreters: Belgrade experience with municipality-sponsored guided walks for local residents. *International Tourism Conference: Cultural and Event Tourism Issues & Debates*, Alanya.
- Rabotić, B. (2010). Professional tourist guiding: The importance of interpretation for tourist experiences. 20th Biennial International Congress: New Trends in Tourism and Hotel Management, *Opatija (Croatia)*, p.1-11.
- Rahayuningsih, T., Muntasib, E. K. S. H., & Prasetyo, L. B. (2016). Nature based tourism resources assessment using geographic information system (GIS): Case study in Bogor. *Procedia Environmental Sciences*, 33, 365-375.
- Randall, C., & Rollins, R. (2005). Role of the tour guide in national parks. *Eleventh Canadian Congress on Leisure Research*, p.17-20.
- Randall, C., & Rollins, R. B. (2009). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural areas. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 357-374.

- Reisinger, Y., & Steiner, C. (2006). Reconceptualising interpretation: The role of tour guides in authentic tourism. *Current Issues in Tourism*, 9(6), 481-498.
- Ryan, C., & Dewar, K. (1995). Evaluating the communication process between interpreter and visitor. *Tourism Management*, 16(4), 295-303.
- Sayım, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma ve tez yazım yöntemleri konu tespiti - süreç yönetimi - tez yazımı*. (Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Simon, D., Kriston, L., Loh, A., Spies, C., Scheibler, F., Wills, C., & Harter, M. (2010). Confirmatory factor analysis and recommendations for improvement of the autonomy preference index (API). *Health Expectations*, 13(3), 234-243.
- Skanavis, C., & Giannoulis, C. (2010). Improving quality of ecotourism through advancing education and training of Greek eco-tour guides: The role of training in environmental interpretation. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 5(2), 49-68.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F.G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü [AREGEM] (2022). Turist Rehberleri Sayıları. Web: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-178564/turist-rehberleri-sayilari.html>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Tabachnick B. G., & Fidell L. S. (2007). *Using multivariate istatistik*. (Fifth Edition). Boston: Pearson Education. Inc.
- Telfer, D. J., & Hashimoto, A. (2006). *Resource management: Social, cultural, physical environment and the optimization of impacts*. In D. Buhalis & C. Costa (Ed.), *Tourism management dynamics: Trends, management and tools* (145-154). Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Tetik Dinç, N. (2019). *Turist rehberlerinin rolleri*. Ö. Koroğlu & Ö. Güzel (Ed.), *Kavramdan uygulamaya turist rehberliği mesleği* (157-190) içinde. Ankara: Nobel Yayın.
- Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterliliklerinin önem-performans analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 9(3), 6-24.
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. (Üçüncü Sürüm). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Turist Rehberleri Birliği (2022). *Rehber İstatistikleri*, Web: <http://tureb.org.tr/tr/Rehber-Istatistik/>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Ulusoy, H., & Koroğlu, Ö. (2021). Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rol tanımlarının belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(2), 89-110.

- Weber, E. A. (2018). Heritage interpretation as tool in cross-cultural communication: Challenges and solutions in the work of guides-interpreters. *Journal of Siberian Federal University Humanities & Social Sciences*, 7(11), 1161-1170.
- Weiler, B., & Black, R. (2015). *Tour guiding research: insights, issues and implications*. Bristol, Buffalo, Toronto: Channel View Publications.
- Weiler, B., & Davis, D. (1993). An exploratory investigation into the roles of the nature-based tour leader. *Tourism Management*, 14(2), 91-98.
- Weiler, B., & Ham, S. H. (2001). *Tour guides and interpretation*. In D. B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (549- 563). Oxon, UK: CABI Publishing.
- Weiler, B., & Kim, A. K. (2011). Tour guides as agents of sustainability: Rhetoric, reality and implications for research. *Tourism Recreation Research*, 36(2), 113-125.
- Wymer, W., & Alves, H. M. B. (2012). A review of scale development practices in nonprofit management and marketing. *Economics & Sociology*, 5(2), 143-151.
- Yamada, N. (2011). Why tour guiding is important for ecotourism: Enhancing guiding quality with the ecotourism promotion policy in Japan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 16(2), 139-152.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Genişletilmiş Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. E. (2017). *İstatistiksel araştırma yöntemleri araştırma tasarımı-örnekleme-veri toplama teknikleri*. (Tablo ve Şekillerde Desteklenmiş Anlatımlı 3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. B., Ak, T., & Ölmez, Z. (2008). Assessment of the natural-cultural resources in Çanakkale for nature-based tourism. *Environment, Development and Sustainability*, 10(6), 871-881.
- Zhang, H. Q., & Chow, I. (2004). Application of importance-performance model in tour guides' performance: Evidence from Mainland Chinese Outbound visitors in Hong Kong. *Tourism Management*, 25(1), 81-91.

A Study of Developing an Attitude Scale Towards Resource Management Roles of Tourist Guides

Hasret ULUSOY MUTLU

Balikesir University, Faculty of Tourism, Balikesir/Türkiye

Özlem KÖROĞLU

Balikesir University, Faculty of Tourism, Balikesir/Türkiye

Extended Summary

The aim of the study is to develop a unique attitude scale towards the resource management roles of tourist guides. The fact that data on the resource management roles of tourist guides were obtained using the qualitative research method and the number of such studies is quite low. On the other hand, the absence of an attitude scale developed for the role of resource management and the fact that the attitude of tourist guides towards the roles of resource management were not measured yet, played an active role in determining the subject of this research. From this point of view, the subject of the research is the development of a unique attitude scale towards the resource management roles of tourist guides, who take on important tasks in natural and cultural resource management.

Tourist guides constitute the sample of the study, in which the scale development stages were applied sequentially. The mixed method, in which qualitative and quantitative data are used together was preferred in the study. Firstly, a semi-structured interview form was prepared by taking the opinions of experts (academics and tourist guides) to obtain qualitative data. During the qualitative data collection process, interviews were conducted with 65 tourist guides. An item pool was created by utilizing the obtained data and related literature. In the first stage, 1.487 items were written, then the items were grouped and simplified. The item pool consists of 151 items. The item pool was simplified again at various stages, and the number of items was reduced to 57. The created item pool was presented to the expert (field experts, Turkish language specialists and scale development specialists). After the corrections submitted by the experts, the number of items has reduced to 52.

The preliminary application of the research was carried out with 12 tourist guides. At this stage, the tour guides were first asked to answer the scale, and then to express their opinions on whether the items were comprehensible, whether there were any unknown terms, and whether there was an item that created confusion. In consultation with the faculty members in the thesis monitoring committee, the first form of the scale was made ready for the main application with 49 items after the simplification processes. Applications regarding the validity and verification of the measured construct were carried out in two different sample groups.

In the application regarding the validity of the structure, the data obtained from 294 tourist guides were subjected to Exploratory Factor Analysis, item analysis and reliability analysis. Before proceeding to the Exploratory Factor Analysis, the Cronbach's Alpha value of the scale, which included 49 items, was found to be 0,972. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value is 0,952; Bartlett's Sphericity test ($\chi^2(276) = 6506,033$ $p < 0.01$) was also found to be significant. As a result of the evaluations, in the exploratory factor analysis, it was determined that there were three dimensions with an eigenvalue above one and that the three dimensions obtained explained 55,7% of the total variance rate. It is seen that factor loads are between 0,476 and 0,815. In item analysis, item-total score scale correlation values were examined, and it was determined that there was no item below 0,30. In addition, it was seen that each of the items

was distinctive at the desired level with the 27% Sub-Top Item Analysis. When the reliability coefficients of the scale were examined, it is determined that Cronbach's Alpha value is 0,927 and the Split Half value is 0,740. As a result of the analysis of the application regarding the validity of the structure, a structure with three dimensions was obtained, including 25 items that measure the attitudes of tourist guides towards resource management roles.

The data obtained from 307 tourist guides in the application for the verification of the structure; was subjected to Confirmatory Factor Analysis, and evidence for the validity and reliability of the scale was tried to be collected. When the reliability coefficients of the scale were examined, it is determined that Cronbach's Alpha value is 0,870 and the Split Half value is 0,765. Fit indices were determined by Confirmatory Factor Analysis. It was found that the χ^2/df index showed a perfect agreement with 1,456 ($\chi^2=391,745$, $SD=269$, $\chi^2/df=1,456$, $p=0.000$) and the RMSEA value with 0,039. In addition, SRMR (0,049), CFI (0,913), GFI (0,910), AGFI (0,891) and IFI (0,914) indices were found to be in the acceptable range. When standardized factor loads were examined, it was found that factor loads varied between 0,349 and 0,586.

As a result, a valid, reliable and unique scale has been developed that measures the attitudes of tour guides towards resource management roles. Attitude scale towards resource management roles of tour guides; has emerged as a three-dimensional structure: “Informing”, “Encouraging Responsible Behavior” and “Raising Environmental Awareness”. It can be said that the scale has brought innovation to the field in terms of subject and method. Suggestions were presented in the light of the findings and results of the research.

Ek 1. Etik Kurul İzni

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KOMİSYONU
ONAY BELGESİ**

Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi Arş.Gör.Hasret ULUSOY YILDIRIM'ın, Yürütücülüđünü üstlendiği "Doğal ve Kültürel Kaynakların (Çekiciliklerin) Korunmasında Turist Rehberlerinin Kaynak Yönetimi Rolüne Yönelik Ölçek Geliştirme ve Uygulama Çalışması" isimli çalışmanın alan araştırmasını gerçekleştirebilmesi ile ilgili isteği komisyonumuzca değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur. 16.03.2020